

Володимир Трофимович

БОЛЯНОВСЬКИЙ А. ІНОЗЕМНІ ВІЙСЬКОВІ ФОРМУВАННЯ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ НІМЕЧЧИНИ (1939–1945 РР.). – ЛЬВІВ, 2013. – 878 С.

У Радянському Союзі й відтак після його розпаду на пострадянському просторі при вивченні історії Другої світової війни заслужено вшановували ветеранів з числа військовослужбовців Збройних сил Радянського Союзу – мільйонів росіян, українців, білорусів й представників інших національностей. Водночас свідомо замовчували долю тих сотень тисяч, котрі опинилися по той бік фронту. Повністю оминалося увагою те, що як перші, так і другі однаковою мірою були об'єктом використання тоталітарних наддержав при реалізації їхніх програм досягнення світового панування. Ще й нині доводиться чути, що суспільство не готове до примирення людей, котрі воювали на боці СРСР і Третього райху. Достатньо сказати, що досі в Україні на цивілізованому рівні не вирішено питання прирівнення у правах учасників війни – вояків УПА і бійців Червоної армії, не кажучи вже про прирівнення у правах тих, хто для Радянського Союзу і Третього райху були “гарматним м'ясом”.

Проте повне усвідомлення трагізму тих подій у суспільствах країн, що утворилися після розпаду СРСР, можливе на основі аж ніяк не політичних заяв, а тільки на підставі ознайомлення з ґрунтовними науковими працями, котрі розкривають проблеми Другої світової війни на основі широкого залучення до наукового обігу невідомих документів. До такого роду робіт належить рецензована праця львівського науковця Андрія Боляновського. Спеціально слід відзначити, що А.Боляновський використав у своїй монографії усю доступну базу архівних документів Німеччини, США, Великої Британії, Канади, Росії, Білорусі та Польщі. При написанні розділів роботи автор користувався неопублікованими джерелами й опублікованими збірниками документів, нормативно-регулятивними актами, а також даними “Інтернету”.

На сучасному етапі історичних досліджень увагу спеціалістів усе більше привертають причини появи і оцінки ролі іноземних військових формувань у Збройних силах Німеччини, які були створені у роки німецько-радянської війни з військовополонених Червоної армії та цивільних мешканців окупованих Вермахтом територій Східної Європи. Прикметним у цьому контексті є те, що до згаданих формацій були залучені десятки тисяч українців. Оскільки Друга світова війна у долях українців – історія трагізму і страждань, ілюзій і втрачених надій та розчарувань, це викликає полеміку у ставленні до проблеми також в Україні, а подекуди й штучні хвилі політичних пристрастей, викликаних незнанням теми й браком необхідної інформації та відповідей на актуальні питання. Тому монографія А. Боляновського є цілком своєчасною, а заторкнуті у ній питання – досить актуальними.

Проблему за власним уподобанням не тільки розробляли різні автори на науково-популярному рівні, а й доволі вільно інтерпретували некомпетентні у цій тематиці політики, журналісти тощо. З цієї причини потрібно відзначити напрацювання А.Боляновського, який тривалий час досліджує складні питання з історії східноєвропейських збройних формувань німецьких військ періоду 1939-1945 рр. Оскільки проблема усе ще сприймається крізь призму політичного бачення, важливим здобутком автора є спроба неупередженого підходу до вивчення одного з її аспектів – повоєнних доль, які спіткали українців, росіян, представників народів Балтії.

У пропонованій увазі науковців, студентів й усіх зацікавлених осіб науковій розробці дослідник пропонує своє цікаве бачення висвітлюваного питання. Безумовною заслугою автора водночас є те, що він зумів уникнути односторонності при концептуальних підходах до висвітлення проблеми й при тому розширив усталені уявлення про складні, неоднозначні й трагічні події періоду Другої світової війни.

А. Боляновський подає цікаві думки, висновки і узагальнення у контексті міжнародної дискусії з оцінки проблеми. З огляду на появу великої кількості науково-популярної й публіцистичної літератури на цю тему в інших країнах, приємно відзначити, що урешті-решт в Україні підготовлено суто наукову працю, в якій її автор дає аргументовані й переконливі відповіді на багато контроверсійних питань, котрі досі залишалися «білими плямами» в історіографії. Принциповою новизною є те, що тут показано роль іноземців на боці однієї з воюючих сторін як міжнародний феномен, викликаний протиборством між Третім Райхом і Радянським Союзом. На підставі багатьох документів висвітлено політику вербування до німецьких військ осіб єврейського походження, а також поляків, чехів й представників інших слов'янських народів.

Науковець виклав чимало думок, важливих для всебічного аналізу проблеми, намагався уникати однозначних категоричних оцінок. Авторське бачення є важливим для подальшого вивчення цього аспекту воєнної історії, особливо того, що стосується України.

Цілком правомірними, належно документально обґрунтованими і слушними є міркування автора про те, що служба українців, росіян та білорусів у збройних формуваннях у німецьких військах виявилася трагедією для цих людей. У воєнні роки вони були «гарматним м'ясом», у повоєнні – «відпрацьованим матеріалом» й ніколи не були творцями свого майбутнього, що було закономірним наслідком бездержавності й державно-правової незахищеності тих східноєвропейців, які воювали проти СРСР на боці Вермахту.

Як і будь-які праці, рецензована книга не позбавлена окремих недоліків. Цілком зрозумілим є прагнення автора якомога повніше відобразити у тексті виявлену інформацію і якомога ширше розкрити визначені у вступі мету й завдання дослідження. Разом із тим, як видається, обсяг праці міг би бути меншим без зниження її вартості шляхом вилучення частини другорядних фактів, які додають мало що цінного до наукового розуміння проблеми. На нашу думку, деякі дані було достатньо не деталізувати, а наводити, як приклад тільки поодинокі з них із подальшим скеровуванням зацікавлених читачів до інших джерел. При цьому механічно відпала би потреба додаткового цитування інших документів, що тільки переобтяжує текст фактажем. Не було потреби нагромаджувати факти для підтвердження положень, які логічно випливають з наведеного тексту. Доцільно було би подати, як окремий додаток, таблицю чи список іноземних формувань німецького війська. Наведені у тексті дані дещо хаотичні, тоді як у таблиці шляхом наведення чисельних даних інформаційно-довідкового характеру було би наочно підтверджено характер військової співпраці іноземців з Третім Райхом як міжнародного феномену й політичного явища великих масштабів. Наявність у праці такого переліку тільки підкріпили б зроблені автором висновки, які, втім, і без того є достатньо обґрунтованими.

Однак висловлені зауваження жодним чином не впливають на загалом позитивне враження від ознайомлення зі змістом праці. Можна спрогнозувати, що поява монографії А.Боляновського не тільки викличе значний інтерес у фахівців, котрі спеціалізуються на цьому періоді, а й стимулюватиме наукові дискусії й появу нових робіт учених з тематики, обраної ним для дослідження.